

«Ne govori tako, Marko, tudi jaz sem bila v otroških letih pri Mariji, bila sem njen otrok, dokler me niso pregovorili nemški pridigarji, in je nisem zatajila. Preklela bom njo in tebe, ako me ne uslišiš.»

«Nikar ne greši, dekle,» je Marko zamolklo izpregovoril, «ti bodi prekleta!»

«Čakaj, ti sveti romar! Grenko boš obžaloval, da si me zavrgel. Nikar ne misli, da je vsega konec, pomnil me boš —» Strastno je siknila te besede in je stopila k vratom. (Konec prih.)

LASTNI PORTRET

SLAVO GRUM

Tu sedim v tej veliki, prazni dvorani, s črnimi rokavicami na rokah, pogreznjen v fotelj. Ničesar ne mislim več — da zveni v sobi muha, pravim, da pada mrak. Včasih se zganem, stopim k steni, rišem po zaprašeni ploskvi figure.

*

Zelo star sem že in suh, večkrat me je strah lastnih rok, potem kličem: Josipina, Josipina!

Postrežnica Marija pride in pove, da okoli hiše dežuje.

Josipina!

Ni gospe! Pri Bogu, gospod, kedaj boste že vedeli!

Je ni? Kako —? Lepo prosim, dokličite jo že! Privedite jo že končno odkod!

Umrla je, gospod!

Umrla? Kedaj — Jezus! — kedaj je umrla?

Starica pobledi. Pobledi in zaniha. To se ponavlja nemara vsak dan. Skloni se k meni tik nad uho in zašepeče z glasom, ki ga davi groza:

Pred šest-najstimi leti!

*

Čuden je moj spomin, ne prikličem več zadnjih let, mladosti pa se spominjam vsekdar potanko. Sicer pa zavisi od vremena: če je solnčno in pomaknem stol k oknu, vem skoro vse do današnjih dni, kadar pa sem zabasan v mrak, so zbrisana z mojega čela vsa zadnja leta.

Zelo star sem in izsušen, domala povsem obrabljen, toda včasih le doživim, da se zvedri moj spomin in kedajkrat celo nanese, ko da se hočejo popolnoma razmakniti zastori; tedaj takoj vem, da

nekaj ni prav s tistimi šestnajstimi leti, zadvomim celo, da je umrlo, kar kličem. Dà, če hočem biti odkrit, moram reči, da zelo dvomim, da je umrlo, starica je le dobra z menoj, hoče, da bi mi nekaj izginilo iz zavesti. V takih časih mi postane očito, da so morale biti še nedavno reči okrog mene, o brez dvoma, mogočne in važne reči! Tudi neka svojstvena bolečina se poizkuša ob takem takoj prikljubovati iz globine nakvišku, pa brez vsebine, s katero bi se spojila, slabotno rojena, takoj zopet ponikne. In so še tudi neke druge stvari, neke povsem gotove stvari, ki me silijo v domnevo, da so morali biti še pred kratkim okrog mene dogodki. Je tu, recimo, neka majhna podplutba na vekah, ki mi mnogo sili v spomin, neka podplutba na vekah žene, ne zelo neslična sledu poljuba. Ali pa ta drobna, naprej sklonjena deklica, odkod ona v mojih prividih, ali celo samó drobna dlan, ki jo čutim, kako mi polzi po telesu? O, so tu neke stvari, ki jih nikakor ne morem utajiti, ne znam pa jim dati mesta v svoji prošlosti. Le eno vem, ena sama stvar je povsem določena v meni, namreč, da se vse to, kar se je zavesilo v meni, imenuje — Josipina.

Kot ima narava svoje dobrotne uredbe, kot človek na neki stopnji bolečine omedli ter tako postane brezčuten, tako je tudi meni šla z blago roko čez čelo in izbrisala raz njega nekaj, od česar mi je pretil pogin.

Tu sedim v veliki, prazni dvorani, s črnimi rokavicami na rokah, pogreznjen v fotelj. Nimam rad, da je mnogo krog mene, počivam. Sicer je pa itak zelo samotno pri nas, tihotno je. Le kaka muha se spreleti kedaj skozi prostor, zveneč trak se potegne skozi tišino. Sicer je pa še ta rahel šum komaj vreden omembe.

*

Včasih dobim v usta čudne besede: troprsti lenivec, jabolčni rilčkar, fata morgana, čezme se skloni blag obraz in krog sebe zagledam celico patra Spiridijona z vso čudaško ropotijo.

Vsega se spominjam natanko: polomljenih ur, strupenih mikstur, skeletov reptilij, voščenih figur — pravi raritetni kabinet je bila njegova soba. Vse mize, vse police, in pisalnik in postelja, harmonij, vse natrpano s čudovitimi stvarmi, pravi plen moje otroške domišljije: fizikalni aparati od električnih členov do Papinovega lonca, martinčki z dvojnimi repi in preštevilnimi nogami, ogromni folijanti, nagačene ptice, herbariji in terariji, v kotu star čeber, do roba navrhan s smetmi, cunjami in jedilnimi ostanki, da so se rodili v njem črvi in druga golazen; natanko vidim njegove dolge, fine prste, kako brodijo po teh smeteh, izvlečejo kukca ter ga zarinejo v golt strašno se otepajoče srake.

V tej sobi sem preživel svoja deška leta, poslušal pripovedovanja o polarnih nočeh in prenašanju skrivnostnih sil na daljavo. Neki znamenit angleški raziskovalec, ki je potoval s svojim tovarišem po Tibetu, se je zagleda v hčer domačina ter jo odpeljal. Ko je bil ž njo in tovarišem že daleč v puščavi, se je iznenada zvrnil po tleh in bil v trenutku mrtev. Prepaden ga je prijatelj preiskal in zapazil, da se je pojavila mrtvecu sredi čela globoka ožgana rana. Ves prevzet od dogodka se je vrnil z dekletom in v hiši domačinovi se je stvar razjasnila: Ko je oče pogrešil hčer ter pretaknil za njo vso hišo, je našel v njeni skrinji fotografijo Angleža; pritrdil je sliko na steno in jo ustrelil. V istem hipu se je zgrudil daleč zunaj zapeljivec, ki ga je pogodil strel na istem mestu kot fotografijo.

*

Pri patru sem bil vse dni, nosil me je na rokah, božal z dolgimi, tankimi prsti. Povesti je sestavljal zame: «Zmrzli krojaček» in «Farmer Hoodkins». Nekoč sva sedela v vrtni lopi, po poti mimo je prišel pater Bazil — ta je imel gnusno navado, slinil je vedno konec svoje vrvice in nas kaznoval v šoli na ta način, da nam je s tem brodil po obrazu — ko je zapazil Spiridijon svojega brata Bazila, je sivo prebledel in me izpustil iz naročja.

Vse to mi je čudovito razločno v spominu.

*

Še neki drug dogodek mi sili živo v oči: mlada Sojeva gospa je idoč mimo mene dvignila krilo ter si popravila nogavico.

Bolan sem posedal po kotih —

Pater Spiridijon mi je ostro motril v oči, dvigal obraz kvišku k sebi. Naenkrat je postal žalosten, kakor Jezus je postal otožen in začel govoriti burno nerazumljive besede:

Ženska — poguba, smrt! Spačen obraz, nemir, nikdar več ne boš srečen!

Zrušil se je pred menoj na kolena:

Zakaj si šel od mene, moj mali, zakaj?

Splazil sem se ven, ga pustil v sobi na kolenih. Ves poln sramu in pregrehe sem se odvrnil proč in potem, daleč koncem temine na hodniku me je še zajel njegov klic:

Žbogom, moj mali, zbogom!

Par dni zatem — k patru se nisem več upal — sem sredi igre brez vzroka podrl na tla sosedovo Jano in jo do krvi ugriznil v nogo.

*

Tu sedim v veliki, prazni dvorani, s črnimi rokavicami na rokah, pogreznjen v fotelj. Zelo star sem že in suh, večkrat me je strah lastnih rok, potem kličem: Josipina, Josipina!

O, mnogič jo kličem: Josipina!

Mesto nje pride ven starka Marija. Že od daleč prepoznam njen dobrotni, tihi korak. In po večini pove, da zunaj dežuje.

Res razločim večkrat zveneče kaplje na šipah.

Takole potihoma nas zasipa dež.

N O V O M E S T O

M I R A N J A R C

II.

Bohorič se je zleknil na trato ob cesti, ki je vodila iz Št. Petra proti Otoku in Strugi. Kar nič več ni mogel sedeti na gostilniškem vrtu, kjer so preganjali nedeljski dolgčas uradniki s svojimi družinami. Težila ga je samotnost, kot je človek včasih tako nenadoma doživi sredi poznega junijskega popoldneva. Breznadno se vleče cesta v solncu. Mimo pride romar, trudna mu je hoja, oklevajoč pogled. Videti je nem in zapuščen. In nema je zamolkla reka, ki jo prepegajo zamotane vodne rastline in otočki iz grmičevja. Mimo pridrsa berač, se ustavi in pozdravi, proseč vbogajme.

«Tudi jaz bi ga prosil vbogajme, on gre po cesti, gre čez dežele, vse je njegovo. Voda, drevesa, travniki, polja, hiše in ljudje. Prosjačenje ga veže z življenjem, ni mu dolgčas.» Berač sprejme dar, zamrmra zahvalo in korači dalje.

Bohorič požvižgava monotono in strmi v ukrivljene veje trhlelega drevesa. Vriščé se pripode mimo njega mestni otroci. Bohorič se kar zdrzne, ko opazi med njimi Steinovega Leona, ki divja ves razžarjen in zasopel.

«Gospod Danijel», vzklikne in zapusti razposajeno družbico. Ves upehan obstane pred Bohoričem. «Gospod Danijel, pridite, pridite k nam. Pravkar smo prišli. Tudi Nataša je z nami.» Otroško nagajivo ga pogleda. «Nataša je kar žalostna. Rekel sem ji, da vas grem iskat.»

«Zdaj ne grem», mu odrvrne Bohorič mrko.

«Ne, ne, prosim vas, pojdite z menoj. Ne? Pa se nista z Natašo sprla? Kar nič vas ni več k nam. O, in toliko je zdaj novega pri nas. Videli boste gospoda Hoferja z Dunaja, kako me ima rad. Cel album znamk mi je kupil. Nič? Nataši grem povedat, da nočete priti.»